

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

กระบวนการยุติธรรมซึ่งมีหน้าที่ในการดูแลความสงบสุขของสังคม ในด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาอาชญากรรม โดยมีกรมราชทัณฑ์เป็นหน่วยงานในสังกัดกระทรวงยุติธรรมซึ่งมีหน้าที่ในการควบคุมผู้ต้องขังไว้ในเรือนจำหรือทัณฑสถานตามคำพิพากษาของศาลโดยใช้เรือนจำ/ทัณฑสถาน เป็นสถานที่กักกันผู้กระทำความผิดออกจากสังคมในช่วงระยะเวลาหนึ่ง เพื่อไม่ให้มีโอกาสร่วมความเดือดร้อน และเมื่อควบคุมผู้กระทำความผิดไว้ในเรือนจำหรือทัณฑสถานแล้ว ต้องดำเนินการอบรมแก้ไขผู้กระทำความผิดดังกล่าวให้เปลี่ยนทัศนคติไปในทางที่ดี ไม่หวนกลับไปก่ออาชญากรรมซ้ำอีกภายหลังพ้นโทษ ซึ่งการที่จะอบรมผู้ต้องขัง แก้ไขผู้ต้องขังให้เป็นผลสำเร็จเพียงใดนั้น จำเป็นต้องเข้าใจเกี่ยวกับวิถีชีวิต ความรู้สึกนึกคิด ค่านิยมตลอดจนวัฒนธรรมของผู้ต้องขังเพื่อจะได้วางแผนการอบรมแก้ไขให้เหมาะสม ซึ่งหากทำได้เป็นผลสำเร็จก็จะเป็นการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมอีกแนวทางหนึ่ง ทั้งนี้ พันธกิจของกรมราชทัณฑ์ (Mission) ตามแผนปฏิบัติราชการ 5 ปี พ.ศ. 2547-2551 ไว้ 2 พันธกิจ ประกอบด้วยพันธกิจที่ 1 คือ การควบคุมผู้ต้องขังอย่างมีอาชีพ พันธกิจที่ 2 คือ บำบัด พื้นฟู และแก้ไขพฤติกรรมของผู้ต้องขังอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีวัตถุประสงค์ให้ผู้ต้องขังได้รับการปฏิบัติระหว่างถูกควบคุมอย่างถูกหลักอาชญาวิทยา หลักทัณฑวิทยา และมีสภาพความเป็นอยู่ตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ สำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังขององค์การสหประชาชาติ รวมทั้งให้ผู้ต้องขังได้รับการปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรม ให้เป็นบุคคลที่สังคมพึงปรารถนา และสามารถเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาประเทศ

จากการกำหนดพันธกิจในการบำบัด พื้นฟู และแก้ไขพฤติกรรมของผู้ต้องขังอย่างมีประสิทธิภาพทำให้กรมราชทัณฑ์พยายามพัฒนารูปแบบในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด รวมทั้งประสิทธิภาพของเจ้าหน้าที่ทั้งทางด้านการควบคุมและการแก้ไขผู้ต้องขัง ดังนั้น จึงควรมีการดำเนินการควบคู่กันระหว่างภารกิจในการควบคุมผู้ต้องขังตามคำพิพากษาของศาล และการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับผู้ต้องขังด้วยการอบรมฟื้นฟูจิตใจ รวมทั้งให้การศึกษาและการฝึกวิชาชีพเพื่อติดตัวไปใช้ภายหลังพ้นโทษ ซึ่งภารกิจเหล่านี้มีความสำคัญต่อการกลับเข้าสู่สังคม เนื่องจากผู้ต้องขังจะสามารถกลับไปใช้ชีวิตอย่างปกติ ประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองและครอบครัว และไม่เป็นภาระของสังคมที่ต้องรับผิดชอบดูแล

ตามหลักทฤษฎีวิทยา การดูแลความเป็นอยู่และสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังอย่างเหมาะสมตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติเป็นสิ่งจำเป็นและความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากผู้กระทำผิดที่สังคมลงโทษ โดยการตัดออกไปจากสังคมโดยการนำมาคุมขังไว้ในเรือนจำและทัณฑสถานต่าง ๆ แล้วก็ตาม แต่อย่าลืมว่าผู้ต้องขังเหล่านั้นก็ยังคงถือเป็นสมาชิกของสังคมคนหนึ่ง ซึ่งไม่ช้าก็เร็วต้องได้รับการปล่อยตัวคืนสู่สังคม ดังนั้น ในฐานะที่เป็นมนุษย์หรือสมาชิกคนหนึ่งของคนสังคม จึงจำเป็นต้องได้รับการดูแลความเป็นอยู่ให้เขาเหล่านั้นให้ได้รับสิ่งจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตอย่างครบถ้วนตามอัตภาพที่ควรจะเป็น ซึ่งไม่ได้หมายความว่าจำเป็นต้องได้รับการดูแลเท่าเทียมกับประชาชนในสังคมภายนอกแต่อย่างใด หากแต่ต้องสามารถดำรงชีพได้ตามมาตรฐานขั้นต่ำ ที่จะสามารถดำรงคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ได้ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ และข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติที่กำหนดไว้เกี่ยวกับความเป็นอยู่ของผู้ต้องขัง

ในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดของกรมราชทัณฑ์ ได้อนุโลมปฏิบัติตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำที่องค์การสหประชาชาติให้ประเทศสมาชิกรับไปใช้ปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในประเทศตนเท่าที่ กำลังงบประมาณ ประเพณี วัฒนธรรม และสถานการณ์แต่ละประเทศจะอำนวย การดูแลด้านความเป็นอยู่และสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังอย่างเหมาะสมตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติจึงเป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญ 2 ประการ ดังนี้

1. สามารถช่วยให้ผู้ต้องขังได้รับการดูแลด้านความเป็นอยู่ให้ได้รับสิ่งที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ของผู้ต้องขัง ทำให้ผู้ต้องขังได้ตระหนักว่า สังคมไม่ได้ทอดทิ้งผู้ต้องขังเหล่านี้ แต่ยังคงห่วงใยและให้ความเอื้ออาทรต่อพวกเขาเสมอ ทำให้ผู้ต้องขังเกิดความรู้สึกที่ดีและมีกำลังใจที่จะกลับตนเป็นพลเมืองดีภายหลังพ้นโทษแล้ว

2. สามารถช่วยให้ผู้ต้องขังได้รับการปฏิบัติอย่างมีมนุษยธรรมสามารถคงคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ได้ โดยได้รับปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีพอย่างเพียงพอตามอัตภาพ ซึ่งจะมีผลอย่างมากต่อการพัฒนาพฤติกรรมดีของผู้ต้องขัง หากผู้ต้องขังยังไม่มีที่หลับนอน อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรคอย่างเพียงพอ ย่อมไม่มีจิตใจที่จะสามารถพัฒนาตนเอง และอาจจะเป็นเหตุให้เกิดแรงผลักดันที่ทำให้ผู้ต้องขังก่อเหตุร้ายขึ้นในเรือนจำ หรือเกิดคดีในเชิงลบต่อสังคมภายนอกและจะก่อปัญหาแก่สังคมภายหลังพ้นโทษต่อไปอีกได้

ปัจจุบันประเทศไทยมีบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เป็นหลักประกันสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขังปรากฏในกฎหมายหลายฉบับ โดยเฉพาะกฎหมายรัฐธรรมนูญ และกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา นอกจากนี้ ภายใต้บริบทของระบบราชทัณฑ์ไทยในปัจจุบัน ยังมีแนวคิด ความเชื่อ และข้อจำกัดในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังโดยใช้หลักแนวคิดการลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทนและ

การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังยังมีปัญหาในด้านต่าง ๆ เช่น สถานที่ บุคลากร งบประมาณ ตลอดจนการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังยังไม่เป็นไปตามมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องขัง หรือเป็นไปตามมาตรฐานของกระบวนการยุติธรรมสากล เนื่องจากสภาพความเป็นอยู่ในเรือนจำมีความแตกต่างจากสังคมภายนอกอย่างชัดเจนโดยเฉพาะรูปแบบการดำรงชีวิต ซึ่งภาวะดังกล่าวส่งผลโดยตรงต่อชีวิตความเป็นอยู่ และสุขภาพของผู้ต้องขังทั้งทางร่างกายและจิตใจ ประเด็นปัญหาดังกล่าวยังส่งผลกระทบต่อภารกิจในการควบคุมและกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังให้กลับตนเป็นคนดี ตลอดจนระบบบริหารจัดการของเรือนจำเป็นไปด้วยความยากลำบาก สภาพปัญหาดังกล่าวเป็นเหตุสำคัญที่ควรจะต้องได้รับการศึกษาทัศนะของผู้ต้องขังต่อมาตรฐานความเป็นอยู่ในทัณฑสถาน/เรือนจำ เพื่อเป็นข้อมูลสนับสนุนการดำเนินงานของกรมราชทัณฑ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลในการตอบสนองเป้าหมาย การคืนคนดีสู่สังคม

มูลเหตุจูงใจในการศึกษา

การที่ผู้ศึกษาศึกษาเรื่อง “ทัศนะต่อระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ของนักโทษเด็ดขาด” การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยใช้เรือนจำแม้จะเป็นผลดีต่อความปลอดภัยของสังคม แต่การลงโทษจำคุกก็เป็นการสร้างมลทินแก่ผู้ต้องขัง และมีผลต่อบุคคลเหล่านั้นจะกลับเข้าสู่สังคมเมื่อพ้นโทษไปแล้วเนื่องจากถูกจองจำอยู่ในเรือนจำ ทำให้ผู้ต้องขังขาดการติดต่อกับโลกภายนอก การปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนของเรือนจำอย่างเคร่งครัด ตลอดจนจำกัดสิทธิเสรีภาพทั้งร่างกายและจิตใจ จึงทำให้ผู้ต้องขังส่วนใหญ่ต้องสูญเสียลักษณะสมดุลงของสังคมหลายอย่างเช่น ความสัมพันธ์ในครอบครัวและบุคคลภายนอก การต้องโทษอยู่ในเรือนจำ/ทัณฑสถานเป็นระยะเวลานานสภาพทางครอบครัวย่อมเปลี่ยนแปลงไปหรือแตกแยก เป็นผลให้ผู้ต้องขังออกไปแล้วขาดผู้อุปการะหรือให้มีสถานที่ที่พอจะประกอบอาชีพสุจริตเลี้ยงชีพได้ ต้องเที่ยวเตร่เร่ร่อนอยู่ในที่ต่าง ๆ เพราะความจำเป็น บังคับ ในที่สุดอาจตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมหมุนเวียนกลับมาต้องโทษอีกไม่รู้จักจบสิ้นนับเป็นภัยต่อความสงบสุขของบ้านเมือง

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้ศึกษาซึ่งเป็นผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่ในกรมราชทัณฑ์ และทำงานภายในเรือนจำและได้สัมผัสกับผู้ต้องขังโดยตรง ซึ่งมีความเชื่อตามแนวความคิดการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังแบบปฏิฐานนิยม (Positive School) ที่เชื่อในเรื่อง การอบรมแก้ไข และ พัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังให้กลับตนเป็นคนดี จึงมีเจตนารมณ์ที่จะศึกษาทัศนะต่อระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ขั้นพื้นฐานของนักโทษเด็ดขาด เพื่อใช้ในการเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ภายในเรือนจำ/

ทัศนสถาน โดยมุ่งศึกษาเฉพาะนักโทษเด็ดขาดซึ่งผ่านกระบวนการพิพากษาคดีจนถึงที่สุดแล้วนั้น เพื่อนำข้อมูลมาเป็นแนวทางในการอบรมแก้ไข และพัฒนาคุณภาพชีวิต ตลอดจนเป็นแนวทางในการให้ความช่วยเหลือผู้ต้องขังให้เป็นพลเมืองที่ดีของสังคมและประเทศชาติต่อไป

ดังนั้น นักโทษเด็ดขาดเป็นกลุ่มบุคคลที่มีสถานภาพทางสังคมแตกต่างจากคนทั่วไป มีขอบเขตของอิสรภาพที่จำกัด มีบทบาทภายใต้กฎระเบียบของเรือนจำหรือทัศนสถานต้องอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของ เจ้าพนักงานเรือนจำ โดยยึดหลักสิทธิมนุษยชน และข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการ ปฏิบัติ ต่อผู้ต้องขังภายในเรือนจำ และกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 รวมทั้งกฎหมาย และระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ทั้งนี้ ผู้ศึกษาต้องการศึกษาทัศนะของผู้ต้องขังในเรื่อง ระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ในด้านต่าง ๆ ประกอบด้วย มาตรฐานด้านการควบคุมผู้ต้องขังและการรักษาความปลอดภัย มาตรฐานด้านการทำงาน มาตรฐานด้านการรักษาระเบียบและการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขัง มาตรฐานด้านการให้บริการผู้ต้องขัง มาตรฐานอาคารสถานที่ และมาตรฐานด้านการศึกษาและการฝึกวิชาชีพ เพื่อใช้ประกอบการปฏิบัติหน้าที่ และเป็นการสร้างมาตรฐานการปฏิบัติงานและมาตรฐานความโปร่งใสในงานราชทัณฑ์ ด้วยการยกระดับคุณภาพ การบริหารจัดการด้านต่าง ๆ การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่และการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังอย่างถูกหลักทฤษฎีและหลักสิทธิมนุษยชน ให้สามารถใช้เป็นบรรทัดฐานในการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับข้อกำหนดมาตรฐานความเป็นอยู่ขั้นพื้นฐานของนักโทษเด็ดขาดในด้านต่าง ๆ
2. เพื่อศึกษาทัศนะของนักโทษเด็ดขาดเกี่ยวกับระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ขั้นพื้นฐานภายในทัศนสถาน
4. เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนามาตรฐานความเป็นอยู่ของนักโทษ

ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาเรื่อง “ศึกษาทัศนคติต่อระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ของนักโทษเด็ดขาด กรณีศึกษาเฉพาะทัณฑสถานหญิงธนบุรี” จะศึกษาตามมาตรฐานเรือนจำ 10 ด้าน ดังนี้ มาตรฐานด้านการควบคุมผู้ต้องขังและ การรักษาความปลอดภัยมาตรฐานด้านการทำงาน มาตรฐานด้านการรักษาระเบียบและการลงโทษทางวินัยผู้ต้องขัง มาตรฐานด้านการให้บริการผู้ต้องขัง มาตรฐานอาคารสถานที่ และมาตรฐานด้านการศึกษาและการฝึกวิชาชีพ ทั้งนี้ผู้ศึกษาศึกษามาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องขังเท่านั้น ส่วนมาตรฐานที่ไม่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องขัง เช่น มาตรฐานด้านการบริหารจัดการ มาตรฐานด้านบุคลากร มาตรฐานด้านอาคารสถานที่และรูปแบบทางกายภาพของเรือนจำ/ทัณฑสถาน มาตรฐานด้านการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง ผู้ศึกษาไม่ได้ศึกษา เนื่องจากเป็นมาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานของทัณฑสถาน มาตรฐานด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องขัง โดยแยกตามหลักการบริหารงานของฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับมาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องขัง ซึ่งประกอบด้วย ฝ่ายปกครองและรักษาการณ์ ฝ่ายฝึกวิชาชีพ ฝ่ายการศึกษา ฝ่ายบริหาร ฝ่ายสวัสดิการและร้านสงเคราะห์ สถานพยาบาล เป็นต้น ผู้ศึกษาศึกษาเฉพาะกรณีนักโทษเด็ดขาดที่ถูกคุมขังอยู่ในทัณฑสถานหญิงธนบุรี ตามหมายจำคุกเมื่อคดีถึงที่สุด และรวมถึงบุคคลที่ถูกคุมขังไว้ตามคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมาย (ณ วันที่ 24 กันยายน 2549) ซึ่งผู้ศึกษาใช้วิธีการการคำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่าง และมีกำหนดโทษจำมาแล้ว 2 ปี คงเหลือจำต่อไปไม่เกิน 3 ปี จำนวน 253 คน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบแนวคิดเกี่ยวกับมาตรฐานความเป็นอยู่ของนักโทษเด็ดขาดในด้านต่าง ๆ
2. ทำให้ทราบทัศนะของนักโทษเด็ดขาดเกี่ยวกับระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ภายในทัณฑสถาน
3. เป็นแนวทางในการพัฒนาด้านมาตรฐานความเป็นอยู่ของผู้ต้องขัง

นิยามศัพท์ในการศึกษา

ทัศนคติ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิด หรือความคิดเห็นของบุคคลใดบุคคลหนึ่งต่อสิ่งต่าง ๆ ในที่นี้ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดหรือความคิดเห็นของผู้ต้องขังที่มีต่อมาตรฐานความเป็นอยู่

มาตรฐานความเป็นอยู่ หมายถึง ข้อกำหนดที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นมาตรฐานการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่และการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังด้วยการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการด้านต่าง ๆ เช่น สภาพการอยู่กินหรือการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังที่อยู่ในความรับผิดชอบของเรือนจำ/ทัณฑสถาน

การจัดสวัสดิการ หมายถึง รูปแบบ ผลประโยชน์ ผลตอบแทนที่พึงจะได้รับจากกรมราชทัณฑ์ซึ่งจำเป็นจะต้องจัดให้แก่ผู้ต้องขัง เพื่อให้เกิดความพึงพอใจตามความต้องการ ไม่ว่าจะเป็นการจัดสถานที่ อาหารเครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ตามความเหมาะสมเพื่อให้ผู้ต้องขังมีคุณภาพชีวิตที่ดี

โทษฐานความผิด หมายถึง ข้อหาการกระทำผิดที่ถูกพิพากษาจำคุกตามประมวลกฎหมายอาญา กฎหมายแพ่ง และตามคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมายให้ลงโทษด้วย

นักโทษเด็ดขาด หมายถึง บุคคลซึ่งถูกขังไว้ตามประมวลกฎหมายจำคุกภายหลังคำพิพากษาถึงที่สุด และหมายรวมถึงบุคคลซึ่งถูกขังไว้ตามคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมายที่ลงโทษด้วย

คนต้องขัง หมายถึง บุคคลที่ถูกขังไว้ตามหมายขัง

คนฝาก หมายถึง บุคคลที่ถูกฝากไว้ให้ควบคุมไว้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหรือกฎหมายอื่น โดยไม่มีหมายอาญา

เรือนจำ หมายถึง ที่ใช้ควบคุม กักขัง ผู้ต้องขัง กับสิ่งที่ใช้ต่อเนื่องกัน และให้ความหมายรวมตลอดถึงที่อื่นใดที่รัฐมนตรีได้กำหนด และประกาศในราชกิจจานุเบกษาว่าอาณาเขตไว้โดยชัดเจน

ทัณฑสถาน หมายถึง สถานที่ควบคุมกักขังผู้ต้องขังในลักษณะพิเศษหรือแยกประเภทแล้ว โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินการปฏิบัติแก่ผู้ต้องขังตามระบบความแตกต่าง ซึ่งในการปฏิบัติมีเป้าหมายเป็นการเฉพาะ สอดคล้องกับอายุ เพศ โทษฐานความผิด และพฤติกรรมแห่งการทำความผิด

ทัณฑสถานหญิง หมายถึง ทัณฑสถานหญิงเป็นเรือนจำที่ใช้สำหรับคุมขังผู้ต้องขังหญิงโดยเฉพาะ โดยการแยกออกจากผู้ต้องขังชายโดยเด็ดขาด ทั้งนี้ เพราะการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในการอบรมแก้ไขจะมีแนวทางการดำเนินการที่แตกต่างจากผู้ต้องขังชาย

มาตรฐานเรือนจำ 10 ด้าน หมายถึง แนวกลยุทธ์ในการกำหนดตัวชี้วัดในการดำเนินงานของระบบงานราชทัณฑ์ของประเทศไทยให้เกิดมาตรฐานในระดับที่พร้อมในการพัฒนาไปถึงระดับสากลได้